

იოსებ (სოსო) აღიშპარაშვილი

**საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიის ხალხთა
ურთიერთობების პოლიტიკურ-სოციალური ასპექტები**

საქართველოს ჩრდილო კავკასიის ხალხებთან უძველესი ურთიერთობები აკავშირებს. ჩრდილო-კავკასია, თავისი ბუნებრივი და ადამიანური რესურსებით, საუკუნეების განმავლობაში ფარად ედგა სამხრეთელ მეზობელს. საგულისხმოა, რომ საგარეო სარბიელზე საქართველოს ყველაზე დიდი წარმატებები სწორედ იმ საუკუნეებში ჰქონდა, როდესაც დარიალისა და დარუბანდის გადმოსასვლელები საიმედოდ იყო დაცული. საქართველოს გეოგრაფიული სიახლოვე ჩრდილო კავკასიის ქვეყნებთან პოლიტიკურის გარდა, ხელს უწყობდა მათ ეკონომიკურ კავშირებსაც. ეს კავშირები ხორციელდებოდა დარიალის, დარუბანდის, რაჭის, აფხაზეთის გზებით, დვალეთის, თაკურის, ფხოვის გადმოსასვლელებით.

შიდა ქართლის ენეოლითური მასალის შესწავლის საფუძველზე ცნობილი არქეოლოგი ბორის კუფტინი ასკვნის, რომ ჯერ კიდევ მტკვარ-არაქსის კულტურას დიდი კავშირი ჰქონდა „დიდი ყუბანის ყორღანების“ კულტურასთან და მათ ერთ დროს საერთო სუბსტრატი უნდა ჰქონოდათ (კუფტინი, 1947: 76-78).

იგივე ვითარებაა გვიანბრინჯაოს ხანაში ფასანაურში, ჩაბარუსსა და დიდველთან მოპოვებულ მასალასა და ყობანსა და ჩმის ტერიტორიაზე ნაპოვნ ნივთებს შორის (გვასალია, 1976: 144).

როგორც ძველი ბერძენი გეოგრაფი და მოგზაური სტრაბონი გადმოგვცემს, აორსებს, რომლებიც ტანაისთან (მდ. დონი) მოსახლეობენ, აქლემებით შემოჰქონდათ ინდური და ბაბილონური საქონელი, რომელთაც ისინი არმენიელთაგან და მიდიელთაგან ღებულობდნენ (ყაუხჩიშვილი, 1957: 142).

დურძუკებსა და ქართველებს შორის თავიდანვე აქტიური კავშირები დამყარდა. დურძუკი ქალი შეირთო საქართველოს პირველმა გამაერთიანებელმა ფარნავაზმა, ხოლო, როდესაც

მის ძეს – საურმაგს დიდებულები აუჯანყდნენ, მან დედა წაიყვანა და ბიძებთან შეაფარა თავი (მროველი, 1955: 26).

VI საუკუნეში დურძუკები, ოსები და დიდოელნი გვერდით უდგანან გუარამ კურაპალატსაც (მროველი, 1955: 219-220).

სპარსეთის წინააღმდეგ კურაპალატს ჩრდილო კავკასიელთა დასაჭირავებელი თანხა კეისარმა გადაუხადა, რაც ბიზანტიის ინტერესებშიც შედიოდა.

ჩრდილო კავკასია საქართველოსათვის არა მარტო სამხედრო პარტნიორი იყო, არამედ ქართველი მეფეებისათვის გაჭირვების ჟამს საიმედო თავშესაფარსაც წარმოადგენდა. როგორც ითქვა, დურძუკებთან, დედუღეთს აფარებდა თავს დიდებულთაგან შევიწროებული ფარნავაზის ძე საურმაგი. ხაზარებთან კპოვებს თავშესაფარს VIII საუკუნის 80-იან წლებში არაბთაგან შევიწროებული ქართლის ერისმთავარი ნერსე და სხვ.

ძალზე დიდი როლი მიუძღვოდათ ქართულ სამეფოსამთავროებს ჩრდილო კავკასიაში ქრისტიანობის გავრცელების მიზნით. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან მეზობელ და ჯერ კიდევ წარმართულ (აღმოსავლეთით - მაჰმადიანურ) ჩრდილო კავკასიაში ქრისტიანობის გავრცელება თავისთავად ნიშნავდა ამ ხალხების საქართველოს გავლენის ქვეშ მოქცევას. ოსეთში ქრისტიანობა ეგრის-აფხაზეთის სამეფოს მხარდაჭერით შევიდა (ლორთქიფანიძე, 1973: 443).

ქართული ქრისტიანული კულტურის მთიან დაღესტანში შეღწევის მრავალსაუკუნოვანი პროცესი, რომელიც მუდმივად ძალას იკრეფდა, დაიწყო ჯერ კიდევ VIII საუკუნიდან (ჰერეთის სამეფოს მეშვეობით VIII-X სს., კახეთის სამეფო - XI ს.) და კიდევ უფრო გაძლიერდა XII საუკუნეში, მას შემდეგ, რაც დავით აღმაშენებელმა აღმოსავლეთ ამიერკავკასია თურქებისაგან გაათავისუფლა. ეს პროცესი XIII ს. 20-იან წლებამდე გაგრძელდა (ნურმაგომედოვი, 2007: 171).

ზემოსხენებულის დასტურია დაღესტნის ტერიტორიაზე X საუკუნეში აგებული „დათუნას“ ეკლესია, ხუნძახში აღმოჩენილი ქვის ჯვარი, რომელზეც ქართული წარწერითაა ამოკვეთილი ქართულ-ავარული სიტყვები (დამბაშიძე, 2010: 113-116) ჩეჩენ-ინგუშეთში - თარგამისა და ალი-ბერდის (პაპასკირი, 1982: 70) ეკლესიები და სხვ.

თავის მხრივ, ჩრდილო კავკასიელ ხალხებსაც ჰქონდათ თავიანთი ინტერესები. განვითარებული და რესურსებით მდი-

ღარი საქართველო მათ სულიერი და მატერიალური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების საშუალებას აძლევდა. გარდა ამისა, ქართველთა დაქირავებულ ჯარში სამსახურის დროს ისინი იღებდნენ ხელფასს, დავლის ნაწილს, ხოლო თავის გამოჩენის შემთხვევაში მდიდრულ საჩუქრებსაც (ტოგოშვილი, 1988: 194).

ზემოსხენებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური კავშირების მოშლა საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიელ ხალხებს შორის XIV საუკუნიდან დაიწყო და მომდევნო საუკუნეებში პერმანენტულად გრძელდებოდა.

თემურ-ლენგის ლაშქრობებისა და ოქროს ურდოს ნგრევას ჩრდილო კავკასიაში დიდი კატაკლიზმები მოჰყვა. ირანულენოვანი ალანები ბარიდან გაძევებულნი იქნენ, მთებში შერეკეს და მათი ადგილი ადიღური ეთნოსის ყაბარდოელებმა დაიკავეს.

ოსმალეთის მიერ ყირიმის დაპყრობის შემდეგ (1475 წ.), ჩრდილო კავკასიას ახალი საფრთხე მოეწვინა ყირიმის სახანოს სახით. სწორედ ყირიმის ხანების შემოსევების წყალობით XV-XVI საუკუნეებში ჩრდილო კავკასიელ ხალხთა დიდი ნაწილი ოსმალეთის გავლენის ქვეშ ექცევა და სუნიტური მაჰმადიანობის აღმსარებელი ხდება. აქედანვე ეყრება საფუძველი საქართველოსათვის ისეთ საშიშ მოვლენას, როგორც „ლეკიანობა“.

ამ პროცესს მნიშვნელოვნად შეუწყო რუსეთის მიერ ჩრდილო კავკასიის მთისწინეთისა და ბარის კოლონიზაციამაც. რუსეთის მიერ მონღოლთა უღლის გადაგდების (1480 წ.), ყაზანისა (1552 წ.) და ასტრახანის (1556 წ.) სახანოების დაპყრობის შემდეგ, რუსული ეთნიკური ელემენტები აქტიურად იწყებენ სწრაფვას და დამკვიდრებას ჩრდილო აღმოსავლეთ კავკასიასა და ყუბანისპირეთში. პირველ რუს ახალმოსახლეთა შორის იყვნენ სოციალურ უსამართლობას გამოქცეული გლეხები, დონელი კაზაკები, რელიგიური ნიშნით დევნილი „სტაროვერები“, დამარცხებული მეამბოხეები და სხვ. მოგვიანებით, რუსული ხელისუფლება მისთვის მიუღებელ ელემენტებს კავკასიაში შეგნებულადაც ასახლებდა.

რუსეთის მთავრობა ჩრდილო კავკასიაში გადმოსახლებულ თუ გამოქცეულ კაზაკებს შეიარაღებითა და ტყვია-წამლით ამარაგებდა და ყირიმელი და ნოღაელი თათრების წინააღმდეგ

იყენებდა. პუგაჩოვის აჯანყების შემდეგ, 1775 წელს ეკატერინე II-ის ბრძანებით კაზაკები იძულებით გადაასახლეს თერგის ოლქში, ხოლო მათ ადგილას დაასახლეს ზაპოროჟიეს სენისა და უკრაინის კაზაკები, რომლებმაც დააარსეს ქალაქი ეკატერინოდარი (კრასნოდარი) (ანთელავა, 2003: 227).

მას შემდეგ, რაც ყირიმისა და სტამბოლ-კაიროს ტყვეთა ბაზრები ამოქმედდა და ადამიანებით ვაჭრობა ყველაზე სარფიან საქმედ იქცა, ამ პროცესმა შეუქცევადი ხასიათი მიიღო. ზემოხსენებული მიზეზების გამო მწირ მთაში შემწვევდელ ჩრდილო კავკასიელ მოსახლეობას სამეფო-სამთავროებად დაშლილი, პოლიტიკურად სუსტი, მაგრამ ეკონომიკური რესურსებით მდიდარი საქართველო საშუალებას აძლევდა „პოლიტიკური და ეკონომიკური საკითხები დროებით მაინც გადაეჭრა“ (ბოცვაძე, 1968: 16-17). სხვანაირად მათ შიმშილი მოელოდათ. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ ეს პროცესი, ძირითადად, სოციალური მოვლენა იყო და გამოკვეთილად ანტიქართული ხასიათი არასოდეს მიუღია. ჩრდილო კავკასიელების მარბიელი ლაშქრობები ტყვე-ნადავლის მოპოვების მიზნით ერთნაირად ემუქრებოდა ჩრდილო-დასავლეთით სტავროპოლისა და ყუბანის მხარეს (დუბროვინი, 1886: 68), ხოლო სამხრეთ-აღმოსავლეთით ჩრდილო-ირანის ერთმორწმუნე პროვინციებსა და სომხეთსაც (ტუხაშვილი, 1973: 408).

ძირითადად, სწორედ შიმშილით სიკვდილის შიში აიძულებდა რესურსებით მწირ მთის მოსახლეობას, უმთავრეს ხელობად ძარცვა-თარეში და ტყვეებით ვაჭრობა გაეხადა. სწორედ ამას აღნიშნავდნენ დაღესტნელთა წარმომადგენლები 1731 წ. დეკემბერში რუს გენერალ რუმიანცევთან შეხვედრისას: „ქურდობა და ძარცვა-თარეში ჩვენი ხელობაა ისევე, როგორც თქვენთვის ხვნა-თესვა და ვაჭრობა. ძარცვა-რბევით ცხოვრობდა ჩვენი მამა-პაპა და თუ მათ ხელობას მივატოვებთ, რასაც ჩვენგან რუსები მოითხოვენ, შიმშილით დავიხოცებით“ (პოტო, 1885: 43).

როგორც ველია ჩელები გადმოგვცემს: „აბაზები ერთმანეთს ებრძვიან, ბავშვებსა და ქალებს იტაცებენ, ტყვეებს ჰყიდიან და ამით ცხოვრობენ. კაცი, რომელიც ქურდი არ არის, ამ ხალხის თვალში ბედშავი და საწყაღია. ამიტომაც ასეთებს არც მეჯლისებში უშვებდნენ და არც ქალიშვილებს მისცემენ (ცოლად)“ (ჩელები, 1971: 102).

ადიდე-ჩერქეზები და სხვა კავკასიელები, ქართველებთან ერთად, ასევე მრავლად იყვნენ სირიელ და ეგვიპტელ მამულუქთა რიგებში (სილაგაძე..., 1984: 219).

ეს პროცესი XIX საუკუნეშიც გაგრძელდა. გერმანელი მეცნიერი და მოგზაური აუგუსტ ფონ ჰაგსტჰაუზენი, რომელიც კავკასიაში 1843 წელს იმყოფებოდა, აღნიშნავს, რომ სინოპიდან და რიშადან სტამბოლში ყოველწლიურად გემების 25-35 რეისი ეწყობა, რომელთაც 500-600 გაყიდული ჩერქეზი ქალიშვილები გადაჰყავთ. ეს მათთვის უკეთესიცაა, რადგან ქვეყნის უნაყოფობის გამო ძალზე ღარიბები არიან (ჰაგსტჰაუზენი, 2011: 36).

თუმცა, ზემოთქმული სულაც არ ნიშნავს, რომ საქართველოსა და ჩრდილო-კავკასიელებს შორის პოლიტიკური და ეკონომიკური ურთიერთობები ამის შემდეგ მხოლოდ უარყოფით კონტექსტში ვითარდებოდა, XVII-XVIII საუკუნეებში საქართველოსთან ურთიერთობა ჩრდილო კავკასიელებისათვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი იყო. მაგ., გამორჩეული საბრძოლო თვისებების გამო, ერეკლე-თეიმურაზის ლაშქრობებში ხშირად მონაწილეობდნენ ყაზარდოელები და ჩერქეზები. ისინი ერეკლეს დროშის ქვეშ იბრძოდნენ კულებითან, მუხრანთან, კარბთან, გატეხილ ხილთან, მჭადიჯვართან გამართულ ბრძოლებში (აღიშბარაშვილი, 2008: 213-217).

ეკონომიკური თვალსაზრისით, ოსები მუდმივად იყენებდნენ ონის, ცხინვალის, გორის, ახალგორის ბაზრებს, ყაზარდოელები და ჩეჩენ-ინგუშები - სტეფანწმინდის, ანანურის, დუშეთის ბაზრებს, დაღესტნელებისათვის უფრო მოხერხებული თელავი, ყვარელი და სიღნაღი იყო, ხოლო ყველა ამათთვის ცენტრალური სავაჭრო ცენტრი საქართველოს დედაქალაქი იყო, რამდენადაც, თბილისი, მთელი თავისი ისტორიის განმავლობაში, ყოველთვის ითვლებოდა კავკასიის ცენტრად (გამრეკელი, 1968: 30).

XVIII საუკუნეში ვახტანგ VI და ერეკლე II ცდილობდნენ ალაგირის ხეობაში არსებული ვერცხლისა და ტყვიის საბადოები აემუშავებინათ და იქ ადგილობრივი ოსები დაესაქმებინათ, მაგრამ პოლიტიკური არასტაბილურობის გამო ეს საქმე წინ ვერ წავიდა. სამაგიეროდ, ჩრდილო კავკასიელი ოსები ადრეული პერიოდიდანვე ქართველებთან უბაჟო ვაჭრობით სარგებლობდნენ, რაც მათთვის დიდი შეღავათი იყო. ისინი ჯამაგირით მსახურობდნენ ქართულ ჯარშიც და

სხვ. ქართველი მეფეები და ბატონიშვილები: კონსტანტინე მაჰმად-ყული-ხანი, ერეკლე II, გიორგი XII, ალექსანდრე ბაქარის ძე, ალექსანდრე ბატონიშვილი და სხვ. მათ ერთგული სამსახურისათვის წყალობასაც ხშირად ანიჭებდნენ და აზნაურის ხარისხშიც აჰყავდათ (თაყაიშვილი, 1991).

ჩრდილო კავკასიელებთან ურთიერთობის მაჩვენებელია საქართველოს სამეფო კარის ხშირი პოლიტიკური ქორწინებები. მაგ., ვახტანგ VI-ს ცოლად ყაზარდოელი ქალი ჰყავდა. ერეკლეს ვაჟები – გიორგი და ვახტანგ ბატონიშვილები დანიშნულნი ყოფილან ნურსალ-ბეგის ქალიშვილებზე, თუმცა ეს ქორწინებები არ შემდგარა (სსა, საქმე 2844). განსაკუთრებით ადიღური წარმომავლობის წარჩინებულნი ასულნი მრავალჯერ გამხდარან ქართველ მეფე-მთავართა მეუღლენი (ჯავახიშვილი, 2005: 42). ყაზარდოელ ქალზე ყოფილა დანიშნული ალექსანდრე ბატონიშვილიც. უფრო ადრე პოლიტიკური მოსაზრებებით იყვნენ საქართველოს სამეფო კარზე გამოთხოვილნი ალდე, ბორენა (ბაგრატ IV-ის მეუღლე), გურანდუხტ (დავით აღმაშენებლის მეუღლე), ბურდუხან (გიორგი III-ის მეუღლე) დედოფლები. ხდებოდა პირიქითაც, როდესაც უმაღლესი ფენის წარმომადგენელი ქართველი ასულები ამა თუ იმ ქვეყნების დედოფლები ხდებოდნენ.

1801 წლის 12 სექტემბერს რუსეთის იმპერიამ მუხანათურად დაარღვია გეორგიევსკის „მფარველობითი“ ხელშეკრულება, აღმოსავლეთ საქართველოში ბაგრატიონთა ათასწლოვანი ტახტი გააუქმა და ქვეყნის ოკუპაცია მოახდინა.

მოახლოებული საფრთხე რეალურად შეაფასეს კავკასიაში მოსახლე მრავალრიცხოვანმა ერებმა და იმპერიის წინააღმდეგ ბრძოლაში ლიდერის ფუნქცია ქართველ ბაგრატიონებს მიანდეს. რუსებმა შორსმიმავალი სტრატეგიული მიზნიდან გამომდინარე, ლარსი-სტეფანწმინდის გავლით სამხედრო გზის მშენებლობა წამოიწყეს და მოსახლეობას მძიმე შრომითი ბეგარა დააკისრეს, რასაც 1804 წლის მთიულეთის ცნობილი აჯანყება მოჰყვა.

ამ აჯანყების დროს ოსები კვლავ ქართველების გვერდით იდგნენ.

ოსები აქტიურად ედგნენ მხარში რუსების წინააღმდეგ მებრძოლ ლევან იულონის ძე ბატონიშვილსაც, რომელიც ლიახვის ხეობას აფარებდა თავს და რუსების მრავალგზის

მოწოდების მიუხედავად, ოსებმა არ გასცეს და კავკასიაში წმინდათაწმინდა სტუმარ-მასპინძლობის წესი არ დაარღვიეს.

ოსები, დაღესტნელები და ჩეჩნები ასევე ერთგულებდნენ რუსების წინააღმდეგ მებრძოლ ალექსანდრე ბატონიშვილსაც და ეს მხარდაჭერა მას იმპერიის წინააღმდეგ მთელი მისი ბრძოლის მანძილზე თან სდევდა.

1804 წლის მაისში ადიღელ ფეოდალთა ნდობით აღჭურვილი ოთხი წარჩინებული ჩერქეზი თავადიშვილი საქართველოში ჩამოსულა და იულონ და ფარნაოზ ბატონიშვილებისათვის პირობა მიუციათ, ჩრდილო კავკასიიდან საქართველოში გადმოსასვლელ გზებს ჩაკეტავდნენ და რუსულ ჯარს არ გამოატარებდნენ (ჯავახიშვილი, 2005: 155-156).

1812 წლით დათარიღებული ალექსანდრე ბატონიშვილის ერთი წერილიდან ირკვევა, რომ რუსული ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლ ბატონიშვილს „მთლად დაღისტანი, ჩაჩანი, ჩერქეზი, ქისტი, დლიღვი, ჭანთო“ უჭერდა მხარს (სსა, საქმე 9392).

1924 წლის აჯანყების დროს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლ ქაქუცა ჩოლოყაშვილს აქტიური კავშირები ჰქონდა ჩეჩნებთან (სულხანიშვილი, 1989: 152; სულხანიშვილი, 1990: 144-145; სულხანიშვილი, 1990: 139-141) და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ საქართველო-დაღესტნისა და ჩრდილო კავკასიულ სხვა ხალხთა შორის ურთიერთობებს საბჭოთა და რუსი ისტორიკოსების დიდი ნაწილი მხოლოდ უარყოფით კონტექსტში განიხილავდა და შეგნებულად გვერდს უვლიდა იმ პოზიტიურ მომენტებს, რაც ამ ხალხების ისტორიაში მრავლად იყო (აღიშნარაშვილი, 2014: 36-80).

სამწუხაროდ, მუდმივად მოუგვარებელი საგარეო პრობლემა ქართლ-კახეთში შინაგან დაპირისპირებებს წარმოშობდა და მისი გადაწყვეტის საშუალებას არ იძლეოდა, რაც ძლიერ გარეშე ძალას ქვეყნის საშინაო საქმეებში ჩარევისათვის ნოყიერ ნიადაგს უქმნიდა.

ჩრდილო-კავკასიელთა საუკუნოვანმა და მუდმივმა მარბიელმა ლაშქრობებმა ტყვე-ნადავლის გატაცების მიზნით მნიშვნელოვნად შეცვალეს აღმოსავლეთ საქართველოს სოციალური და დემოგრაფიული გარემო. დაცლილ ტერიტორიებზე მასიური ხასიათი მიეცა არაქართული მოსახლეობის ჩამოსახლების (ოსების, სომხების) შემთხვევებს. იგი ქართველ მეფეთა ინიციატივითაც ხდებოდა, რადგან გადასა-

ხადების გადამხდელუნარიანი მოსახლეობის გამრავლება ქვეყნის ფიზიკური არსებობისათვის აუცილებელი პირობა იყო. მოგვიანებით ამ ფაქტმა უცხო ძალის მხარდაჭერით ქვეყანაში ეთნოკონფლიქტების გავლივებას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი.

მიუხედავად XVII-XVIII საუკუნეებში ქართლ-კახეთის მეფეების (ალექსანდრე II კახთა მეფე, თეიმურაზ I, ვახტანგ VI, თეიმურაზ II, ერეკლე II, გიორგი XII) არაერთი თხოვნისა, ჩრდილო კავკასიელი მთიელების თავდასხმების მოგერიების თვალსაზრისით დახმარების მიღებაზე, სერიოზული პრაქტიკული დახმარება 1801 წლამდე მათ რუსეთისაგან არასოდეს მიუღიათ, რადგან იმპერიის ინტერესებში ძლიერი ქართლ-კახეთი არ შედიოდა. „ლეკიანობის“ პრობლემის მოგვარება რუსეთმა ქართლ-კახეთში რეალურად დაიწყო მხოლოდ მისი დაპყრობის შემდეგ, როდესაც აღმ. საქართველო იმპერიის ნაწილად იქცა და მნიშვნელოვანი პლაცდარმი შეიქმნა ირან-ოსმალეთის წინააღმდეგ.

რუსეთი ჩრდილო კავკასიის დაპყრობისას მოხერხებულად სარგებლობდა იმ ქართველი მოსახლეობის განწყობილებით, რომელთაც გამუდმებული „ლეკიანობის“ პირობებში არაერთი ახლობელი ჰყავდათ დაკარგული, აქტიურად მოუწოდებდა მათ შამილის წინააღმდეგ ომში მონაწილეობის მისაღებად და მიზანსაც აღწევდა.

როგორც კი რუსეთმა სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკური დაპყრობა დაასრულა, ჩრდილოკავკასიაშიც დაიწყო მკვეთრი კოლონიური პოლიტიკის განხორციელება, რასაც მოჰყვა ადგილობრივი ხალხებიდან მილიონამდე მოსახლის (აფხაზების, ჩეჩნების, უბიხების, ადიღეელების, ყაზარდოელების, დაღესტნელების) იძულების წესით აყრა და ოსმალეთში გადასახლება. მათი უმრავლესობა გზაში დაიღუპა შიმშილისა და წყურვილისაგან (კანუკოვი, 1876: 94, 98, 103) ხოლო ვინც გადარჩა, ეროვნულობა დაკარგა და გათურქდა. ეს პროცესი ისტორიაში მუჰაჯირობის სახელითაა ცნობილი (ხორავა, 2004: 12,16).

სხვათა შორის, იგივე გააკეთა რუსეთმა თურქეთთან 1828-1829 წლების ომისა და საქართველოს ისტორიული მიწა-წყლის - სამცხე-ჯავახეთის შემოერთების შემდეგ, როდესაც პასკევიჩმა ადგილობრივი 32 ათასი მაჰმადიანი ქართველი

აიძულა მშობლიური ადგილებიდან ოსმალეთში გადასახლე-
ბულიყო.

„ლეკიანობამ“ მთლიანობაში უმძიმესი შედეგები მოიტანა ქართლ-კახეთისათვის, კრიზისმა საყოველთაო ხასიათი მიიღო და ერი ფიზიკური გადაშენების რეალური საფრთხის წინაშე დააყენა. ქართლ-კახეთის მეფეებმა „ლეკიანობის“ პრობლემის მოგვარება დამოუკიდებლად ვერ მოახერხეს, ამიტომ ძლიერი გარე მხარდაჭერი ძალის ჩართვა პრობლემის მოგვარების მიზნით ცხოვრებამ გარდაუვალი გახადა.

იმიერკავკასიელთა გამუდმებულმა მარბიელმა თავდასხმე-
მა ქართლ-კახეთის ხელისუფალთ (ერეკლე II, გიორგი XII) საგარეო ორიენტაციის თვალსაზრისით არჩევანი აღარ დაუტოვეს. ოსმალეთისა და ირანის პროტექტორატის ქვეშ დაბრუნება ერს გადაგვარებას უქადდა, ამიტომ შექმნილ ვითარებაში სავსებით გასაგები და ბუნებრივი იყო მათი ორიენტაცია რუსეთზე, მაგრამ იმპერია დამოუკიდებელი ერთ-
მორწმუნე ქვეყნის მფარველობას აღარ დასჯერდა და ქვეყნის ოკუპაცია განსაკუთრებული წინააღმდეგობის გარეშე განა-
ხორციელა, ხოლო „ლეკიანობის“ პრობლემა საიმპერატორო კარმა მნიშვნელოვანწილად ისევ ქართველების ხელით გადა-
წყვიტა;

მართლაც, მუდმივი მარბიელი ლაშქრობები წამგებიანი იყო ჩრდილო კავკასიელთათვისაც, რადგან იგი დამო-
კიდებული იყო ტყვე-ნადავლიდან მიღებულ შემოსავალზე და ეკონომიკური განვითარების ობიექტურ შესაძლებლობებს გამორიცხავდა. გარდა ამისა, ეს ლაშქრობები საქართველოს მხრიდან საპასუხო ლაშქრობებსაც იწვევდა და პოლიტიკურად ორივე მხარეს (ჩრდილო კავკასიის ქვეყნებსა და საქარ-
თველოს) მნიშვნელოვნად ასუსტებდა. ყველაზე მეტად მეზობ-
ლების ქიშპით მესამე დიდმა ჩრდილოელმა მეზობელმა ისარ-
გებდა. რუსეთმა ჯერ საქართველო დაიპყრო, შემდეგ ქართვე-
ლების მონაწილეობით - ჩრდილო-კავკასია.

XIX და XX საუკუნის 90 წლის განმავლობაში საქარ-
თველო რუსეთის იმპერიის შემადგენელი ნაწილი იყო, ამიტომ ეს მოვლენა განიხილებოდა და ფასდებოდა იმგვარად, როგორ-
ადაც ეს იმპერიის ინტერესებს ესაჭიროებოდა. როგორც ჭარ-
ბელაქნისა და მთიანი დაღესტნის ისტორიის ცნობილი მკვლე-
ვარი ი. პეტრუშევსკი მიუთითებდა: „მთელი მთიანი დაღესტნის
მოსახლეობის (განურჩევლად - ავარების, წახურების და სხვ.)

„მონათვლა“ ლეკებად, ხოლო „ლეკის“ გაიგივება დაუნდობელ მკვლევლებსა და მძარცველებთან, თვითმპყრობელი იმპერიის ერთადერთ მიზანს ემსახურებოდა: გაემართლებინა რუსეთის მიერ კავკასიის ანექსია და რუსეთის კულტურულ მისიას – დაეცვა ქრისტიანი საქართველო და სომხეთი „მუსლიმანი ბარბაროსებისაგან“. ამ ფონზე ძალზე მოსახერხებლად გამოიყურებოდა მთელი დაღესტნელი მოსახლეობის წარმოჩენა ავაზაკებად, რომელთაგან საქართველოს დაცვა მხოლოდ რუსეთის ძლიერ ხელს შეეძლო (პეტრუშევსკი, 1934).

ამრიგად, საარქივო, დოკუმენტურ და ნარატიულ წყაროებზე დაყრდნობით შევეცადეთ გაგვეანალიზებინა საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიის ხალხთა მრავალსაუკუნოვანი ურთიერთობები. გაირკვა ჩვენი ქვეყნის მნიშვნელობა ჩრდილო კავკასიელთათვის პოლიტიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით და პირიქით, აგრეთვე, ახსნილია ის მიზეზები, რამაც საქართველოსათვის ისეთი ტრაგიკული მოვლენა წარმოშვა, როგორც „ლეკიანობა“ იყო. ამავე თვალსაზრისითაა შესწავლილი და გადმოცემულია ოსმალეთისა და რუსეთის იმპერიების როლი და ინტერესი ამ თვალსაზრისით.

გაირკვა, რომ „ლეკიანობა“ მხოლოდ საქართველოს წინააღმდეგ მიმართული პოლიტიკური პროცესი კი არ იყო, როგორც ამის დასაბუთებას ზოგიერთი რუსი და საბჭოთა პერიოდის ისტორიკოსი ცდილობდა, არამედ მისი ფესვები სოციალური შინაარსის იყო და თანაბრად ემუქრებოდა ჩრდილო-დასავლეთით სტავროპოლისა და ყუბანის რუსულ პროვინციებს, ხოლო სამხრეთ-აღმოსავლეთით ჩრდილო-ირანის ერთმორწმუნე სახანოებსა და სომხეთსაც. ყოველი ეს დამოწმებულია არაერთი მაგალითით, იგივე ლეკები თუ როგორ ერთგულებდნენ და მხარში ედგნენ რუსული კოლონიური პოლიტიკის წინააღმდეგ მებრძოლ ქართველ ბატონიშვილებს. წარმოვადგინეთ ის მძიმე მდგომარეობა, რაც საქართველოსა და ჩრდილო კავკასიის ხალხებისათვის ამ პროცესმა მოიტანა მთლიანობაში და ვინ ისარგებლა მისი შედეგებით.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა:

ალიმბარაშვილი, 2014: ალიმბარაშვილი იოსებ (სოსო), საქართველო-კავკასიის ქვეყნების ურთიერთობის ისტორიიდან (უძვ. პერიოდიდან - XIX ს. 60-იან წლებამდე), თბ., 2014.

ალიმბარაშვილი, 2014: ალიმბარაშვილი იოსებ (სოსო). ლეკია-ნობა აღმოსავლეთ საქართველოში, თბ., 2014.

ალიმბარაშვილი, 2008: ალიმბარაშვილი სოსო. აღმოსავლეთ საქართველოს თავდაცვითი სისტემა XVIII საუკუნის II ნახევარში, თბ., 2008.

ანთელავა, 2003: ანთელავა თენგიზ (ესტატე) ზოგი რამ კაზაკებისა და მათი ჩრდილოეთ კავკასიაში დასახლების შესახებ, ჟურნ. „საისტორიო ძიებანი“, VI, წელიწადეული, თბ. 2003.

პავსტკაუზენი, 2011: აუგუსტ პავსტკაუზენი საქართველოს შესახებ, გერმანულიდან თარგმნა, შესავალი, კომენტარები და საძიებლები დაურთო გია გელაშვილმა, თბ., 2011.

ბოცვაძე, 1968: ბოცვაძე თეიმურაზ. ჩრდილო კავკასიის ხალხები საქართველოს საგარეო პოლიტიკაში (XV-XVIII სს.), თბ., 1968.

გვასალია, 1976: გვასალია ჯონდო. არაგვის კარი (დარიადანი), ძიებანი საქართველოსა და კავკასიის ისტორიიდან, თბ., 1976.

ჩელები, 1971: ევლია ჩელეების „მოგზაურობის წიგნი“, თურქულიდან თარგმნა, კომენტარები და გამოკვლევა დაურთო გიორგი ფუთურიძემ, ნაკვ. I, ქართული თარგმანი, თბ., 1971.

თაყაიშვილი, 1991: თაყაიშვილი ექვთიმე. ოსებისადმი ბოძებული ექვსი სიგელი, დაბრუნება, ემიგრანტული ნაშრომები, გ. შარაძის საერთო რედ. ტ. I, თბ. 1991.

მროველი, 1955: ლეონტი მროველი, ცხოვრება ქართველთა მეფეთა, ქართლის ცხოვრება, ტ. I, სიმონ ყაუხჩიშვილის რედ., თბ., 1955.

ლორთქიფანიძე, 1987: ლორთქიფანიძე მარიამ. ახალი ფეოდალური სამთავროების წარმოქმნა (ეგრის-აფხაზეთი). საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, თბ., 1973.

საქართველოს ეროვნული საისტორიო არქივი, ფ. 1448, საქმე 9392; ფონდი 1449, საქმე 2844.

გამბა, 1987: ჟაკ ფრანსუა გამბა, მოგზაურობა ამიერკავკასიაში, ფრანგულიდან თარგმნა, კომენტარები და ურთო მზია მგალობლიშვილმა, ტ. I, თბ., 1987.

სილაგაძე, 1984: სილაგაძე ბენიამინ, ქართველი მამლუქები ევროპის დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში, თბ., 1984.

სულხანიშვილი, 1973: სულხანიშვილი ალექსანდრე, მოგონებები შეფიცულთა რაზმზე, ჟურნ. „ცისკარი“, 1989 წ. № 11, გვ. 152; 1990 წ. № 2, გვ. 144-145; № 3, გვ. 139-141; № 5, გვ. 131-141.

ტუხაშვილი, 2004: ტუხაშვილი ლოვარდ, საქართველოს პოლიტიკური მდგომარეობა XVIII ს-ის პირველ მეოთხედში, წიგნში: საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. IV, თბ., 1973.

ყაუხნიშვილი, 1957: ყაუხნიშვილი თინა, სტრაბონის გეოგრაფია, ცნობები საქართველოს შესახებ, თბ., 1957.

ხორავა, 1967: ხორავა ბეჟან, აფხაზთა მუჰაჯირობა 1867 წ. თბ., 2004.

ჯავახიშვილი, 2005: ჯავახიშვილი ნიკო, ნარკვევები ქართველი და ადიღელი ხალხების ურთიერთობის ისტორიიდან. თბ., 2005.

ჯუანშერი, ცხოვრება ვახტანგ გორგასლისა, ქართლის ცხოვრება, ტ. I. ს. ყაუხნიშვილის გამოც., თბ., 1955.

ღამბაშიძე, 2010: გამბაშიძე გ. Грузинские надписи XII-XIII вв. на каменном кресте из с. Хунзах (Дагестан), კრებულში „კავკასიის არქეოლოგია, ეთნოლოგია, ფოლკლორისტიკა“ თბ., 2010.

გამრეკელი, 1968: გამრეკელი ვ. Торговые связи восточной Грузии с Северным Кавказом в XVIII в. Тბ., 1968.

დუბროვი, 1876: Дубровин Н. История войны и владычества Русских на Кавказе, т. I. СПб., 1886.

კანუკოვი, 1876: Кануков Инал. Горцы-переселенцы. Сборник сведений о кавказских горцах, вып. IX. Тифл., 1876.

კუფტინი, 1947: Куфтин Б. К проблеме энеолита Внутренней Картли Юго Осетии, საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე, ტ. XIV-B, Тბ., 1947.

ნურმაგამედოვი, 2007: Нурмагомедов А. Проникновение христианства из Грузии в Нагорный Дагестан в VII-XI вв. (По археологическим данным), კავკასიის არქეოლოგია, ეთნოლოგია, ფოლკლორისტიკა თბ., 2007.

პაპასკირი, 1982: Папаскири З. У истоков грузино-русских политических взаимоотношений, Тბ., 1982.

პოტო, 1885: Потто В. Кавказская война в отдельных очерках, эпизодах, легендах и биографиях. т. I. от древнейших времен до Ермолова. вып. I. СПб., 1885.

ტოგოშვილი, 1988: Тогошвили Г. Д. К вопросу о характере грузино-северокавказских взаимоотношении в XI-XIII вв., в книге: „Вопросы истории народов Кавказа“, Тბ., 1988.

**POLITICAL AND SOCIAL ASPECTS OF RELATIONS
BETWEEN GEORGIA AND THE NORTH CAUCASUS
PEOPLES**

Summary

Based on the archival and narrative sources the article analyzes the relations between Georgia and the North Caucasus peoples. It also reflects our country's political and economic point of view for the North Caucasian. There were explained the reasons which produced such a tragic event, such as „Lekianoba“. In this respect the article analyzes the role and interest of Ottoman and Russian Empires.

The article shows that, „Lekianoba“ was not only the political process against Georgia, but it had a social content and equally threatened the Russian province of Stavropol and Kuban, North-Iran and Armenia.

There were several examples, how the Avars supported Georgian Princes in the fight against Russian colonial policy.

The article describes the difficult situation, which this process has brought to Georgia and the North Caucasus and who benefited from its results.